

2005 Yılı Konsolide Bütçe Performansı Üzerine Notlar

Prof. Dr. Ömer Faruk BATIREL
Marmara Üniversitesi, İİBF

Özet

2005 Yılı konsolide bütçe uygulamalarının ilk altı aylık gerçekleşme sonuçlarına göre, bütçe harcamalarının, yatırım ödemeleri ve faiz giderlerinde öngörülenin altında harcama yapıldığı gözlenmektedir. Toplam harcamalarda gerçekleşme %42'dir. Konsolide bütçe gelirlerinde de gerçekleşme düşük olmuştur. Bu düşük gerçekleşme seviyesinin nedeni, vergi gelirlerindeki düşüklüktür.

Anahtar Sözcükler: Konsolide bütçe, 2005 uygulamaları, gelirler, harcamalar.

Abstract (Notes on 2005 Consolidated Budget Performance)

According to first half of 2005 Consolidated budget application results, budget expenses have been under investment payments and estimations of interest expenses. Total expenditure occurred as %42. Consolidated-budget incomes have been in a low degree due to the low tax incomes.

Key Words: Consolidated budget, 2005 applications, incomes, expenditures.

Giriş

Türkiye uyguladığı iktisat politikasının temel ayağı olan mali disiplin konusunda büyük hassasiyet göstermekte ve IMF ye verilen niyet mektuplarında maliye politikasının başlıca göstergesi olan faiz dışı fazla hedefini tutturma konusunda gayret sarfetmektedir.

Bu kısa yazımızda 2005 yılının ilk altı ayında konsolide bütçe uygulamaları sonucu elde edilen kesin verilere göre konsolide bütçenin 2005 hedefleriyle tutarlılığını sorgulamayı amaçlıyoruz. Bu verilerin analizi ile mali dengede olumlu bir düzeye ulaşıldığı konusunda ileri sürülen resmi görüş ve hipotezlerde sınınmış olacaktır.

Yazı üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde konsolide bütçe harcamaları, ikinci bölümde konsolide bütçe gelirleri ele alınacak, son bölümde ise bütçe dengesi ve faiz dışı bütçe fazlası hedefi irdelenecektir.

I. Konsolide Bütçe Harcamaları

Maliye Bakanlığı verilerine göre ([www.muhasabat.gov.tr/kamu hesapları bülteni](http://www.muhasabat.gov.tr/kamu_hesapları_bülteni)) 2005 yılında yıl başında öngörülen 155.627.644.000 (YTL) ödeneğin ilk altı ay sonunda 65.379.150.000 YTL bir başka deyimle % 42 si harcanmış bulunmaktadır. Harcamaların bileşimi ise aşağıya çıkarıldığı gibidir.

Tablo 1: Konsolide Bütçe Harcamaları (1.1.2005-30.06.2005) 1000 YTL

Yıl	Sonu Hedef	(1)Gerçekleşme	(2)2/1
Personel Giderleri	31.904.063	15.729.012	0.493
Sosyal Güvenlik Devlet Primi	4.332.911	2.087.291	0.482
Mal ve Hizmet Giderleri	14.437.809	4.126.544	0.286
Faiz Giderleri	56.440.000	23.403.871	0.414
Cari Transferler	32.498.800	16.381.686	0.504
Sermaye Giderleri	10.070.695	2.427.623	0.241
Diğer Giderler	5.943.186	1.223.113	0.206
Toplam	155.627.644	65.379.150	0.420

Tablodan ilk altı aydaki gerçekleştirmelerde en düşük gerçekleştirilenin, yatırım süreciyle ilgili kısıtlar dikkate alınır sermaye giderlerinde olduğu anlaşılmaktadır. Yatırım ödeneklerinin yalnızca 1/4 ü harcanabilmiştir. İkinci büyük tasarruf kaynağı faiz ödemeleridir. Faiz ödeneklerinin devlet tahvil faiz haddinin önemli ölçüde düşüşüne rağmen 2005 için yüksek tutulması, faiz giderlerinde 5 milyar YTL lik bir avantaj sağlamış görünmektedir. Sermaye transferleri, borç verme, yedek ödeneklerden oluşan ve geçen yıllarda da bütçede özellikle yedek ödenekler itibarıyla hemen hiç kullanılmayan ödeneklerdeki gerçekleştirme ise sadece % 20 dir. Diğer cariler ve devletin işletme giderleri olarak tanımlanan mal ve hizmet giderleri de kanımızca gereksiz bir tasarrufla % 28.6 seviyesi tutulmuştur. Başlıca sosyal güvenlik kurumlarına transferlerin yer aldığı cari transferler ile personel giderleri ve bu kalemin bir parçası olarak kabul edilebilecek sosyal güvenlik kurumlarına devlet

primi ödemelerindeki gelişmeler ise geçmiş yıllarda olduğu gibi hedeflere uygundur.

2005 yılı ilk yarısında konsolide bütçenin yaptığı 12.5 milyar YTL'lik tasarrufun 5 milyarı faizlerden, 3 milyarı mal ve hizmet giderlerinden 2.5 milyarı yatırımdan 2 milyara yakın kısmı ise diğer giderler olarak sayılan ve başlıca yedek ödeneklerden oluşan kalemlerden sağlanmıştır. Şimdi konsolide bütçe gelirlerine bakalım.

II. Konsolide Bütçe Gelirleri

Konsolide bütçe gelirlerindeki 61.510.732.000 YTL'lik gerçekleştirme, 126.490.082.000 YTL yıl sonu hedefine göre 0.486 lık bir yüzdeyi temsil etmekte olup kamu gelirlerinde hedeflere nazaran oldukça istikrarlı bir gelişme olduğunu göstermektedir. Konsolide bütçe gelirleri bileşimi ise aşağıya çıkarılmıştır.

Tablo 2: Konsolide Bütçe Gelirleri 1000 YTL (1.1.2005-30.6.2005)

Gelir Türü	Yıl Sonu Hedef	Gerçekleşme	2/1
Vergi Gelirleri Vergi Dışı	106.617.000	48.570.453	0.455
Gelirler Sermaye Gelirleri	17.238.300	11.100.584	0.643
Alman Bağış ve Yardımlar	342.880	108.177	0.315
Katma Bütçe Gelirleri	616.290	131.290	0.214
Toplam	2.160.082	1.115.228	0.516
	126.490.082	61.510.732	0.486

Konsolide bütçe gelirleri ile ilgili 2.tablo; 2005'in ilk yarısında vergi dışı gelirlerde hedeflerin üzerine çıktığını, ver-

gi gelirlerinde ise düşük bir performans sergilendiğini göstermektedir. Özellikle devletin elde ettiği faiz gelirleri ile

GSM işletmelerinden alınan paylarda yıl sonu hedefi şimdiden aşılmıştır. Konsolide bütçe gelirleri gerçekleştirmelerine göre vergi gelirlerinin toplam içindeki payı 0.789 dur. Vergi dağılımına bakılacak olursa şu gözlemleri yapabiliyoruz.

Tablo 3: Vergi Gelirleri Dağılımı
(1.1.2005-31.12.2005)

Gelir Vergileri	0.279
Servet Vergileri	0.018
Harcama Vergileri	0.703

Vergi gelirleri dağılımından harcama ya da mal ve hizmetler ve uluslararası ticaretten veyahut da hukuki işlemlerden alınan vergi ve benzeri yükümlülüklerin vergi gelirlerinin % 70 ini teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Gerçekleşme yüzdelerine bakıldığında gelir vergisi ve kurumlar vergisindeki altı aylık performansın hedeflerle tutarlı olmasına karşın vergi gelirlerindeki gerilemenin kaynağı; KDV, Özel Tüketim Vergisi ve Dış Ticaretten Alınan Vergilerdeki hedef saptmasıdır. Öte yandan özel tüketim vergisi hasılatı genel bir tüketim vergisi olan dahilde alınan KDV hasılatını aşmış bulunmaktadır.

Tablo 4: Harcamalar Üzerinden Alınan Vergiler 2005 Gerçekleşmeleri (1000 YTL)

Dahilde Alınan KDV

$$5.773.090 / 13.825.000 = 0.418$$

ÖTV

$$14.559.882 / 34.562.000 = 0.422$$

Dış Ticaretten Alınan V

$$8.813.734 / 20.314.295 = 0.433$$

Görüldüğü gibi KDV ÖTV ve gümrük vergi gelirlerinin ilk altı aylık performansı başarısızdır. Gerçekleşme düzeyleri % 40'lar seviyesindedir. Büyüme hızındaki artışa rağmen mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerde artış sağlanamamasındaki temel gerekçe yıl başı hedeflerindeki iyimserliktir. Vergi gelirleri tahminleri revize edilmesine ve 2004 yılma göre % 30 yerine % 18 artışa indirilmesine rağmen KDV ve ÖTV'deki gerilemeler sebebiyle tutturulamamış ve tutturulamayacak görünmektedir.

III. Bütçe Dengesi

2005 yılı konsolide bütçe performansı hedeflenen bütçe açığını azaltmış görünmektedir. İlk altı ayda gerçekleşen açık sadece 3.868.4 milyon YTL'dir. Bu açık tutarı toplam hedeflenen 29.137.5 milyon YTL lik bütçe açığının 0.133'üdür. 10.5 milyar YTL'lik bir avantaj sağlanmış görülmektedir. Ne var ki ikinci yarı yılda yatırımlarda ve mal hizmet harcamalarında hedeflenen düzeye ulaşıldığında bu açık düzeyi artacaktır.

Faiz dışı fazla olarak 2005 için öngörülen ve GSMH'nın konsolide bütçe için % 5.6 sını tekabül eden 27.302.538.000 YTL'lik hedefe ise ilk altı ayda 19.535.462.000 YTL faiz dışı fazla verilerek 0.716 oranında ulaşılmıştır.

Sonuç

2005 yılı bütçe performansına bakıldığında hedeflenen kamu giderlerinde faiz, yatırım ve mal ve hizmet harcamalarındaki kısıntı ve tasarruf sebebiyle 12.5 milyar YTL bir olumlu sapma mevcuttur. Buna mukabil kamu gelirlerinde özellikle dolaylı vergilerdeki gerileme sebebiyle hedeflere ulaşılamaması söz konusudur. Buna rağmen vergi gelirleri bileşiminde dolaylı vergiler lehine gelişen çarpıklık da iyice belirginleşmiştir. Vergi dışı gelirlerde bilhassa faizler ve GSM işletim paylarındaki artış sebebiyle vergi gelirlerindeki azalma kısmen telafi edilmişse de harcamalarda sağlanan tasarrufun bir bölümü bu eksiklik sonucu gene de erimiş ve bütçe avantajı 10.5 milyar YTL'ye inmiştir.

Bütçe dengesinde bu olumlu trendin yılın ikinci yarısında yatırımlarda ve mal ve hizmet harcamalarındaki artışla yeniden tersine çevrilmesi beklenebilir. Yine de faiz ödeneklerinin yıl başında yüksek tutulmasından beklenen tasarruf gerçekleşecek görünmektedir. Ne var ki mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerle uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerin düşük performansı bir durgunluk ya da kayıtdışılığın işaretidir.

Kaynak

Maliye Bakanlığı - İnternet

www.muhassebet.gov.tr/kamuhesaplaribulteni